

ANDREU BOSCH

APROXIMACIÓ A L'ALGUERÈS COL·LOQUIAL*

1. Introducció

Aquest treball té un doble objectiu. En primer lloc, pretén presentar i fixar ordenadament, per àrees lingüístiques (fonètica, morfologia, sintaxi, lèxic i altres recursos lingüístics del discurs), els criteris adoptats per a la transcripció gràfica i presentació dels textos provinents de la tradició oral algueresa publicats dins el recull *Històries de l'Alguer, entre la marina i la companya* (Barcelona: Dalmau Editor, 1996), a cura d'Andreu Bosch i Rodoreda & M. A. Susanna Sanna. Tots els textos (25 en total, sobretot narracions, però també cançons i poesies) foren recollits i enregistrats entre el 2 de febrer i el 21 de març de 1995¹.

En segon lloc, vol descriure els trets fonamentals que caracteritzen el català parlat actualment a l'Alguer, que hom anomena habitualment alguerès modern o col·loquial. Els informadors o persones entrevistades pertanyen, en general, a una mateixa estratificació social, prevalentment a la classe treballadora poc culturitzada, sobretot de l'àmbit del camp, però també del món més urbà i mariner, de llengua materna catalana i, a voltes, amb algunes deficiències en el domini de la llengua italiana (alguns, a més, són coneixedors passius o actius del sard). En l'època de les entrevistes eren d'edats compreses entre els 60 i 84 anys: Anita Dinapoli, de 60 anys, mestressa de casa; Maria Spirito, mestressa de casa, i Maria Deroma, jornalera jubilada, de 70 anys; Giuseppe Sanna, *xu Pino Xato*, de 71 anys, pagès i masover; Josep Calvia, de 72 anys, escombriaire; i Àngel Scala Salis, tractorista jubilat, de 84 anys.

*Aquest article és una revisió i ampliació del treball de curs «Criteris per a la transcripció gràfica de l'alguerès col·loquial» elaborat per a l'assignatura «Català col·loquial i creació literària» impartida per Mila Segarra, del curs de doctorat 1996-97 de la Universitat Autònoma de Barcelona.

L'alguerès que s'hi transcriu reflecteix la llengua col·loquial pel que fa a la morfologia, la sintaxi i el lèxic (veg. *Històries de l'Alguer*, op. cit., p. 11), i també quant a alguns recursos lingüístics, com ara interjeccions, exclamacions, certes repeticions i interrupcions característiques del discurs oral. Ara bé, la transcripció gràfica d'aquest alguerès col·loquial segueix criteris de regularització d'acord amb l'ortografia catalana o bé d'acord amb la correspondència gràfica catalana dels sons (veg. *ibidem*). A més, la presentació dels textos, adreçada a una lectura clara, ha comportat una mínima elaboració d'aquests, precisament per afavorir la seva intel·ligibilitat, la qual cosa ens ha obligat a suprimir la major part d'anacoluts, certes interrupcions discursives, converses creuades i algunes repeticions o redundàncies pròpies dels diversos idiòlectes, però sense regular excessivament l'espontaneïtat dels entrevistats. Per altra banda, hem respectat les interpolacions d'altres llengües (italià i sard), a més d'italianismes moderns.

Finalment, convé advertir que en general no considerem alguerès col·loquial actual les poesies o cançons que s'hi contenen, per tal com aquestes sovint contenen expressions arcaïques o actualment en desús. En aquest sentit, en paraules de l'amic alguerès Luca Scala —a qui agraeixo les detallades observacions al present treball—, «si molts algueresos coneixen de memòria i repitin fidelment la història de la pobra jove [en referència al text 24 «Monja per força (Mariner, bon mariner)», dins *Històries de l'Alguer*, op. cit., pp. 101-103], los parents de la qual «*volen que jo monja sia...*» i com ella se lamenta dient «*i com mai això seria...*», no trobaràs mai un alguerès que empri les mateixes paraules [*sia* i *seria*] parlant normalment». No és així en el cas de la fonètica, com veurem a continuació.

2. Fonètica

2.1. Atès que amb l'edició dels textos aplegats al recull *Històries de l'Alguer, entre la marina i la campanya* hom pretenia proposar un model —provisional i experimental— d'estàndard alguerès escrit d'àmbit restringit —amb un enfocament didàctic—, l'aspecte lingüístic més afectat per la regularització a què alludíem ha estat el de la fonètica. En aquest sentit, ja advertíem a la introducció que la transcripció gràfica proposada no contemplava: la metàtesi de la *r* (tret de casos concrets que trobem a les cançons o poesies); els fenòmens de rotacisme (ni els fenòmens inversos); la presència fònica de la vocal paragògica *io* o *a* que determinen alguns finals consonàntics (veg. *Històries de l'Alguer*, op. cit., p. 11).

Així, per exemple, pel que fa a la metàtesi, contrasta la solució gràfica del mot *proba* en una poesia popular («*Gent proba en bona fe / s'ajudava una amb l'altra / a un cas de menester*», p. 15) amb la solució normalitzada *pobra* d'un dels textos narratius («*Quan jo era minyona l'Alguer era... hi havia una vida pobra, diem així, ibidem*). Notem també «*pebre morisco*» (p. 96) i no pas «*prebe morisco*». Òbviament, les solucions pròpies de la parla algueresa en aquests dos casos són [ˈpɔba] i [ˈpreba]².

Pel que fa als fenòmens de rotacisme i assimilacions propis de l'alguerès, donem *noble* i *plaça*, *servidors* i *vida*, *campanyolos* i *de l'Alguer* (p. 15) i no pas *nobre* i *praça*, *servirors* i *vira*, *campanyoros* i *de r'Alguer*, d'acord amb les actuals realitzacions [ˈnɔbra] i [ˈprasa], [salviˈrols] i [ˈvira], [kampaˈɲɔrus] i [deralˈgel]. Tampoc no evidenciem gràficament el fenomen invers que afecta la *r* implosiva que passa a *l* donem *servidors*, *part* i *carn* (pp. 15-16) i no pas *salvirols*, *palt* i *caln*, d'acord amb les realitzacions habituals [salviˈrols], [ˈpalt] i [ˈkaln]. Pel que fa al rotacisme assimilatori, donem *a dintre* (p. 25) i no pas *arrinte* (solució que pressuposa una metàtesi prèvia a l'assimilació), *pedra* (p. 20) i no pas *perra*, *aquidraven* (p. 93) i no pas *aquirraven* (també amb una metàtesi prèvia, a més de la pròtesi vocàlica), d'acord amb les realitzacions [aˈrinta], [ˈpera] i [akiˈravan]; no transcrivim, en canvi, la solució per ultracorrecció *endrere* per *enrere* (p. ex.: «enrere de la porta», p. 19), que no és sistemàtica, ja que observem una alternança entre [anˈdɾera] i [anˈdrera].

Quant a la vocal paragògica o epènètica *-i* —i també *-a* en *ama* [ˈama] ‘amb’, sense entrar en la qüestió de si dita vocal té un origen fonològic o bé analògic³, no donem:

- «*se n'eixiva vestiti bé*» sinó «*se n'eixiva vestit bé*» (p. 19);
- «*ama ls calçons curts curts*» sinó «*amb els calçons curts curts*» (p. 24);
- «*però no els tropi mai*» sinó «*però no els trob mai*» (p. 39);
- «*ahora ja mos és arrestati tot*» sinó «*ahora ja mos és arrestat tot*» (p. 53);
- «*Porqui món!*» sinó «*Porc món!*» (p. 69);
- «*del que ha diti ma muller*» sinó «*del que ha dit ma muller*» (p. 99);
- «*jo de cosir no me n'estraquí mai / i los clients los serveix ama plaièr*» sinó «*jo de cosir no me n'estrac mai / i los clients los serveix amb plaièr*» (p. 100);
- «*totsi me miren ama cada ull així*» sinó «*tots me miren amb cada ull així*» (p. 100).

Cal tenir en compte que els casos presentats amb epènètesi de [i] o [a] s'ajusten a les regles habituals de la fonosintaxi algueresa i per això

hi trobem les realitzacions [vis'tit^hhe], [amals]⁴, [kults^hkults], [trɔp^hmaj], [aras'tat^htot], [pɔlk^hmon], [di't^hma], [as'trak^hmaj], [amapra'je], [tots^hma], [ama'kara].

Val a dir que en els mots adverbials *on* i *quan* (independentment de la categoria gramatical), apareix també l'epèntesi de [-i] per la presència d'un reforçament dental de la nasal, que nosaltres tampoc no grafiam, per la qual cosa no donem:

- «Pròpio hi ha un punt a l'Alguer, que se veu de la muralla, *onti* [ont^h] l'avisen les seques de les Viudes. En aquí *quanti*-l [kwant^h]⁵ temps era mal...» sinó «(...) *on* l'avisen (...) *quan* el temps...» (p. 19);

- «*Mi*, a les veu *onti* [ont^h] són les dues peres?» sinó «*Mi*, a les veu *on* són les dues peres?» (p. 72).

2.2. Algunes correspondències graficofonètiques. Tot i que per a la transcripció gràfica dels textos hem seguit els criteris i convencions de l'ortografia de la llengua catalana (neutralitzacions, emmudiments, correspondència gràfica dels sons, etc.), cal tenir en compte alguns contextos gràfics que no s'adiuen amb la realització fònica pròpia de l'alguerès:

- Mantenim els dígrafs finals *-ll* i *-ny*, tot i la realització algueresa en [-l] i [-n], respectivament, avui un fenomen absolutament generalitzat: donem *moscatell* (p. 38) i *tenall* (p. 37), *anys* (p. 20) i *a lluny* (p. 20) i no pas *moscatel* i *tenal*, *ans* i *a llunt*, d'acord amb les realitzacions [muska'tel], [ta'nall], [an^hs], [a'xunt]⁶.

- Representem sempre amb *x* (inicial de mot o postconsonàntica), malgrat la realització africada generalitzada, independentment de la procedència del mot: *balxa* [baɫʃa] 'fossa' (p. 81), *xapador* [ʃapa'ro] 'cavador' (p. 19), *xapar* [ʃa'pa] 'cavar' (p. 20), *xisto* [ʃistu] 'malnom' (p. 94). Notem els mots *xu* i *xa* habilitats com a articles personals —que no apostrofem mai, malgrat alguns casos d'elisió vocàlica—: *xa Mari* [ʃa-ma'ri] (p. 37), *xu Antoni* [ʃan'tɔni] (p. 88), *xu Emilio* [ʃe'milio] (p. 81).

- Respectem la *g*- inicial de mots als quals correspon una *c*- etimològica, com ara *garbó* 'carbó' (p. ex.: «*enceneva el foc amb el garbó*», p. 36), *gard* 'card' i *granc* 'cranc' per tractar-se de solucions absolutament fixades en l'alguerès actual, de probable influx sard, llengua en la qual les oclusives sordes inicials de mot se sonoritzen per fonosintaxi.

- Donem els mots *caigut* i *aigua* (i els corresponents flectius i derivats), que en alguerès esdevenen respectivament *calgut* [kal'gut] i *al-gua* [al'gwa] (p. ex.: *caigudes*, p. 70, i *aigua*, p. 31).

- No respectem gràficament les assimilacions de les *e* àtones seguides de consonant palatal, que passen a *i*: donem *estrenyim* (p. 36) i no

estrinyim, *estrenyida* (p. 42) i no *estrinyida*, d'acord amb [astr'i'nim] i [astr'i'nira]; *creixir*, *creixit* i *creixida* i no *crixir*, *crixit* i *crixida* (p. 37), d'acord amb [kri'ʃi], [kri'ʃit] i [kri'ʃira]; *teixiven* i *teixit* i no *tixiven* i *tixit* (p. 38), d'acord amb [ti'ʃivan] i [ti'ʃit]; *reseixit* i no *resixit* (p. 42), d'acord amb [razi'ʃit]. A vegades, tal vegada per metafonia, trobem el mateix fenomen en altres contextos: donem *vestir* i no *vistir* (p. 18), *estiu* i no *istiu* (p. 20), *inserir* 'empeltar' i no *ensirir* (p. 65), d'acord amb les realitzacions [vis'ti], [is'tiw], [ansi'ri]. Amb tot, notem casos de metafonia de la vocal tònica que hem respectat gràficament: *vistis* 'vesteixis' (p. ex.: *no la vistis més així*, p. 18), *permiti* 'permet' (p. ex.: *si permeti*, p. 108), que responen a [vistis] i [pil'mitis].

2.3. Les elisions, tant vocàliques com consonàntiques, tampoc no les representem gràficament, tret de casos amb una tradició significativa, producte de males segmentacions —ben estereotipades—, com ara amb els mots *mella* ['mela] i *posento* [pu'zentu]: notem *la mella* (p. 35), *de mella* (p. 38), *una posento* (p. 18), etc.

Pel que fa a l'apostrofació dels determinants *lo* i *la*, seguim la normativa catalana, malgrat que a voltes les solucions proposades no s'ajustin a la realització algueresa, com ara en *la iglésia* (p. 48), que en alguerès esdevé *l'iglésia* [liy'rezia]. En relació amb la prep. *de* també optem per l'apostrofació sistemàtica, tot i que en alguerès no s'elideix gairebé mai la vocal: donem *d'estiu* (p. 20), *d'oli* (p. 20) i *d'hivern* (p. 24) i no *de istiu*, *de ori* i *de hivern*, d'acord amb [dejs'tiw], [de'ɔri] i [dej'vɛl]⁷.

En canvi, no respectem gràficament l'afèresi de *a-* dels mots precedits de la prep. *de* —que conserva fònicament la [e] àtona—: donem *d'avui* (p. 21) i no *de vui* [de'vuj], *d'això* (p. 21) i no *de xo* [de'ʃɔ], *d'aqueixa* (p. 35) i no *de queixa* [de'keʃa], *d'acòrdio* (p. 36) i no *de còrdio* [de'kɔrdiɔ], *d'agost* (p. 68) i no *de gost* [de'ɣost], *d'aquells* (p. 69) i no *de quells* [de'keʎus]. Tampoc no representem la síncope característica de mots com ara *diu(e)n*, *ll(e)uger* i *d(i)umenge* (p. ex.: *•i me les plantes diumenge*, *•lo diumenge*, p. 65), d'acord amb les realitzacions ['diwn], [xu'dʒer] i [du'mɛndʒa].

Quant a les elisions consonàntiques, mantenim la preposició *per* sense evidenciar l'emudiment de la *-r* propi de l'alguerès: donem *per cosa* i no *pe cosa* (pp. 15-16), *per poguer* i no *pe poguer* (p. 17), *per anar* i no *pe anar* (p. 17)⁸.

Finalment, per raons etimològiques —compartides per altres parlars catalans—, donem *iglésia* (p. 48) i no la solució normativa *església*. Pel que fa a *cadia* [ka'ria] 'cadira', transcrivim *cadira* i *cadires* (p. 18) —sense rotacisme i sense síncope de la *-r-* intervocàlica etimològica,

per dissimilació eliminatòria de líquides—, si bé, per respectar la rima amb *bavia*, hem deixat un cas de grafia *cadia* (p. 15)⁹.

Algunes combinacions de clítics pronominals tendeixen cap a l'elisió. Tanmateix, donem «*mos en dau cent*» (p. 20) i no «*mo n dau cent*», «*mos n'anem*» (p. 76) i no «*mo n'anem*», «*mos n'ha portat*» (p. 77) i no «*mo n'ha portat*», «*Déu vos en donguè*» (p. 101) i no «*Déu vo n donguè*», d'acord amb la realització reduïda [mun] i [vun], etc. En les combinacions *me hi* [mai], *te hi* [tai], *se hi* [sai] hem optat per respectar gràficament l'absència d'elisió vocàlica, per tractar-se d'un fenomen molt característic: «*que no se hi vegessi una fulla*» (p. 17), «*me hi fa menester*» (p. 21), «*una cosa me hi ha succeït*» (p. 86), «*cosa te hi ha succeït*» (p. 86)¹⁰. Fins i tot hem mantingut sense reducció les formes plenes *-me* i *-te* en posició enclítica darrere de verb acabat en vocal, com per exemple en «*dóna-me calqui cinquanta francs*» (p. 21). Per altra banda, quant a les elisions per fonosintaxi dels determinants i clítics *lo*, *los*, veg. § 3.3.

Finalment, en relació amb les elisions sil·làbiques, hem respectat els hipocorístics —generalment amb apòcope, però també amb afèresi més sufix diminutiu— i els vocatius apocopats, i hem indicat amb un apòstrof final la pèrdua sil·làbica: *Franci'* [fran'si] per *Francisco* («—*Xu Franci'*, *vostè no té por?*», p. 58); *Juse'* [dʒuzel] per *Jose(p)* («—*Juse*, *tu me tens de fer un plaier*», p. 65)¹¹; *France'* [fran'tʃe] per it. *Francesco* («—*Senyor France'*, *no sap una cosa?*», p. 66); *Pi'* per *Pino* < it. *Giuseppino* («—*No*, *bubai Pi'*», p. 69); *Antone'* [anto'nɛ] (it.) per *Antonello* («—*Té*, *Antonie'* [sic per «*Antone'*», p. 77]¹²; *Anto'* [an'to] per *Antoni* («—*Així és*, *compare Anto'?*», p. 85); *coma'* per *comare* («—*Mirau*, *coma'*», p. 87).

2.4. Respectem gràficament tots els casos de pròtesi en *a-*, gairebé general en mots començats per *r-*: *arraonava* (p. 31), *arrés*, (p. 15), *arrestava* (p. 37), *arrecordat* (p. 99), etc. Notem també altres solucions lexicalitzades: *acollir* (p. 95), *alligats* (p. 95), *amesclada* (p. 39), etc.

2.5. Cal notar alguns casos d'epètesi que no respectem gràficament, com ara el de la *n* eufònica en l'adverbi *aquí* precedit de la preposició *en*: donem *en aquí* i no *en anquí* (p. 31). En canvi, respectem la duplicació del pronom *-te-* en posició enclítica (p. ex.: «—*Vés-te-te'n d'en casa mia*», p. 42), l'epètesi de la *i* a *maití* [maj'ti] (p. ex.: «*lo maití*», p. 95) i de la *i* antihiàtica de *plaièr* [pra'je] (p. ex.: «—*Faci el plaièr*», p. 71).

2.6. Altres canvis fònics específics. Notem *papallola* [papa'kora] (p. 33) i no *papallona*, *saltitxa* [sal'titʃa] (p. 30) i no *salsitxa*, *mànic* ['manik] (p. 18) i no *màneç*, *matalaf* [mata'raf] (p. 25) i no *matalàs*, *braja*

[l'braʒa] i *brager* [bra'ʒe] (p. 26) i no *brasa* i *braser*, *juniver* [dʒuni'vell] (p. 31) i no *juliver*, que hem respectat gràficament. En canvi, donem *momento* i no *mamento* (p. 16), que respon a la realització més usual [ma'mentu]¹³.

3. Morfologia

3.1. Hom podrà comprovar que la morfologia de l'alguerès col·loquial és força diversa de l'estàndard general, atès que s'hi contemplan tant les variacions regulars com les irregulars. De fet, deixant de banda la morfologia derivativa —amb influències sardes, sassereses i italianes—, la morfologia és un dels àmbits lingüístics més genuïns, tant en relació amb el manteniment de l'herència catalana com —i sobretot— pel que fa a la creació de solucions autògenes, especialment de la mà de l'analogia. Finalment, dins de la línia de màxim respecte dels trets morfològics de l'alguerès col·loquial, s'hi troba també reflectida la coexistència de diversos estats evolutius, sobretot dobles.

Òbviament no és objecte d'aquest estudi fer una descripció exhaustiva de la morfologia de l'alguerès col·loquial, sinó exemplificar alguns dels trets exposats suara sobre la base de les transcripcions dels textos recollits de la tradició oral i veure'n les solucions gràfiques adoptades.

3.2. Ha estat l'analogia allò que més ha caracteritzat paradigmàticament la morfologia de l'alguerès, sobretot en la flexió verbal.

- Les terminacions dels imperfets d'indicatiu en *-eva* i *-iva*: *viviven* (p. 15), *succeiva*, *pariva*, *dieven* i *dieva* (a partir de l'infinitiu analògic *diure*), *podiva*, *teniven* (p. 16), *moleva* (p. 20), *eixiva* (p. 26), *responeva* (p. 85), etc. Notem l'aspecte regular --amb iod al radical— dels verbs del model *-w/ + re*: *veieva* (p. 18), *coieva* (p. 20), *traieva* (p. 38), *beieva* (p. 96), *mos seiévem* (p. 96), etc. Per altra banda, cal notar la pervivència encara de l'imperfet etimològic de *tendre*: trobem algun cas esporàdic de *tenia* (p. 87) al costat de *teniva* (pp. 70 i 88-89), fins i tot en un mateix idiolecte.

Aquesta flexió analògica ha acabat imposant-se fins i tot al condicional, per bé que encara s'hi conserven els dos estadis: trobem *sigueriva* i *tengueriva* al costat de *sigueria* i *tengueria*, solucions en regressió (p. ex.: «*sigueriva que s'eixiva*», p. 26; «*diu cosa tu volguerives*», p. 44). Notem encara *seria*, un tercer estadi, sense velarització i sense analogia de l'imperfet, que ha quedat fossilitzat en una cançó popular: «*I com mai això seria / de fer una monja per força!*» (p. 101), del qual ja ens hem ocupat a la introducció.

- Notem també l'efecte de les velaritzacions, fins i tot en verbs que no pertanyen a models de la segona conjugació¹⁴: «*que no aniguessi a nedar*» (p. 66), «*me n'anigueré nedant*» (p. 102), «*te dono*» (p. 35), «*no donguis aqueixa*» (p. 65), «*dongui-me un mocador*» (p. 74), «*no sep on l'enviguessi*» (p. 20), «*què vol que hi estigui*» (p. 74), «*no te figuis*» (p. 74), «*per poguer viure*» (p. 17), «*vos prengueré pescant*» (p. 103), «*sigueriva que s'eixiva*» (p. 26), «*mai monja sigueré*» (p. 101), «*basta que tenguessin lo pa*» (p. 23), «*era venguda gran*» (p. 26), «*no hi havia dia que venguessi*» (p. 66), «*diu cosa tu volguerives*» (p. 44), etc.

Vegem també algunes solucions que aparentment han perdut l'extensió velar, com ara *coneixut* per *conegut* («*l'havia coneixut*», p. 18; «*no havessi mai coneixut*», p. 22; «*les cases coneixudes*», p. 51; «*vist haveu i coneixut*», p. 102), amb derivats del tipus *coneixent*, *-a* per *conegut* («*coneixentes que se casaven*», p. 18), que podrien respondre simplement a una adaptació de l'it. *conoscente*. Notem en els exemples, a més, *havessi* i *no haguessi*.

- Les terminacions en *-i* de la 1a i 3a persones de l'imperfet de subjuntiu: «*no sep on l'enviguessi*» (p. 20), «*no havessi mai coneixut*» (p. 22), «*que (...) augmentessi la lle*» (p. 24), «*no hi havia dia que no venguessi*» (p. 66), «*fossi colpit de calentures*» (p. 28), «*que no se hi vegessi una fulla*» (p. 17), «*que el feix de llenya caminessi de sob*» (p. 44), d'acord amb les altres persones verbals del tipus *tenguessin* (p. 23).

Notem que també és la *-i* la vocal afegida a la tercera persona del present d'indicatiu dels verbs de la 3a conj., com ara *ixi* ['iʃi] per *ix* (p. ex.: «*vull veure si n'ixi fugint*», p. 59) i *permiti* [pil'miti] < *permitir* («*si permeti la vull parlar*», p. 108). El fenomen no és extensible als verbs que fan extensió incoativa, com ara *senteix* («*se senteix mal*», p. 54).

- Per altra banda, alguns verbs de la segona conjugació han passat a constituir models de la tercera, amb el canvi d'accent corresponent, com ara en *permitir* [pilm'i'til] (p. ex.: «*si permeti la vull parlar*», p. 108; «*no li havem permitit*», p. 32) i *recivir* [rasi'vi] (p. ex.: «*per poguer recivir los sacraments*», p. 33).

- Algunes formes verbals del present d'indicatiu del verb *ésser* i *saber* responen a analogies autògenes, com ara *sem* 'som' (p. 18), *séu* 'sou' (p. 19), *sep* 'sé' (p. 20), encara que alternant amb l'estadi *sé* (p. 99). Per a *sés* 'ets' (p. 69), podria haver-hi una interferència exògena, a partir del sard.

Notem també que les formes monosil·làbiques de la tercera persona del plural del present d'indicatiu d'alguns verbs, per analogia a altres solucions polisil·làbiques, afegeixen la flexió àtona *-en* redundent, com ara *vanen* ['vanan] per *van* (p. ex.: «*se vanen los marits*», p. 22).

- Les analogies també han afectat la morfologia pronominal.

Notem *ellos* (p. 16) i *aquello*s (p. 67), d'acord amb *nosaltros* (p. 18), *nostros* (p. 32), *vosaltros* (p. 68), *aqueixos* (p. 66) i *altros* (p. 15), tots en [-lus]. Cal notar que en el recull no donem la solució col·loquial analògica *mosaltros* [mu'zaltrus] sino *nosaltros*, però sí en canvi el clític *mos* [mus] (p. ex.: «*mos dieva*», p. 18).

3.3. Formes arcaiques consevades en alguerès:

- L'alguerès ha conservat la desinència zero del català medieval, fins i tot amb finals consonàntics durs: «*me tanc*» (p. 99), «*te deix*» (p. 99), «*l'esper*» (p. 102), «*jo me faç un pescador*» (p. 103), «*albora corr on és xu Joan*» (p. 69), «*arrib en aquellos arbres*» (p. 69), «*aganx a Gianni*» (p. 69), «*te pag*» (p. 58), «*jo sempre els desig de els veure, però no els trob mai*» (p. 39), etc. Algunes vegades amb solucions inèdites, amb sufix d'influència potser sasseresa, com ara «*me n'ocupeig jo*», (p. 22), «*l'obligueig a hi darli*» (p. 22), «*no dimentiqueig mai*» (p. 81)¹⁵; o amb finals analògics autògens, com per exemple «*jo te retic la llicència*» (p. 22).

- La primera persona del present d'indicatiu del verb *ésser*, *só* (p. ex.: «*só anat a fer de menester*», p. 86).

- Les formes bisil·làbiques *havem* i *haveu* de l'auxiliar *haver* (p. ex.: «*havem fet*» (p. 16), «*vist haveu i coneixut*» (p. 102).

- L'infinitiu *tendre* [trendà], amb conservació de la *e* del radical en la flexió verbal (p. ex.: «*arribaven a ne tendre vuit*», p. 25; «*be tengut lo coratge*», p. 71). Aquest fenomen també és present en les formes verbals de *venir* (p. ex.: «*lo primer que m'és vengut cuib*», p. 77).

- Desinència *-au* corresponent a la primera persona del plural del present d'indicatiu i imperatiu dels verbs de la primera conjugació (p. ex.: «*abaixau lo cap, plegau les mans però, mi'4*», p. 94; «*i a mi me deixau sol?*», p. 29; «*portau les criatures en salvo*», p. 51).

- Formes verbals amb *a* tònica del verb *nàixer* (p. ex.: «*no haver pogut fer nàixer la criatura*», p. 16).

- El plural *hòmens*, avui no extensible a altres mots (p. ex.: «*los hòmens, los parents*», p. 19).

- Conservació del demostratiu *aqueix* (p. ex.: «*aqueix home*», p. 21; «*aqueix trebal*», p. 76; «*a aqueixa mare*», p. 16; «*en aqueixes cases*», p. 16; «*aqueixos deu plantons*», p. 66), per bé que també s'hi troben casos *d'aquest* —amb realització [a'kes(t)]— ocupant el mateix paradigma semàntic (p. ex.: «*tentiva aquest nom*», p. 18; «*aquest marró lo posaven*», p. 19; «*aquest boneto*», p. 25; «*aquest gra de sal banyab*», p. 33).

- Conservació dels determinants i clítics pronominals *lo*, *los*, si bé grafiam *el*, *els* quan es produeix reducció vocàlica per fonosintaxi:

«*també el campanyolo era gent alegre*» (p. 19), «*no el compraven de la botiga*» (p. 21), «*u allongava i el preniva*» (p. 25), «*era com anar a els prendre del galliner*» (p. 27), «*a parlar el sardo*» (p. 31), «*forsis l'alguerès no el compreneva*» (p. 59), «*tanto si el pos a dins del cove*» (p. 77), «*jo els he fets engenollar-los i teniva el poal d'aigua salida*» (p. 93), «*i el pebre morisco*» (p. 96), «*jo só el vostro amant*» (p. 102), «*jo sempre els desig de els veure, però no els trob mai*» (p. 39).

En alguns contextos la presència fònica d'una [i] o [a] epentètica determina l'elisió vocàlica de l'article: «*amb el cutxaró*» (p. 24), «*me fóra obligat el mateix*» (p. 65), «*mirant el que fa i el que no fa*» (p. 74), «*han furrogat tot el palau*» (p. 45)¹⁶.

En canvi, notem: «*Los mariners també eren gent alegre*» (p. 19), «*te prens lo que te fa menester*» (p. 21), «*Lo dic a mos fills, lo dic*» (p. 72). Fins i tot una dicció pausada pot evitar l'elisió: «*no feva los comptes*» (p. 21).

- No hem de considerar arcaisme l'indefinit *calqui* ['kalki] ni atribuir-lo directament al cat. *qualque*, sinó simplement un sardisme (p. ex.: «*bi eren calqui família noble*», p. 15; «*calqui u s'esfatxava*», p. 16).

3.4. Altres qüestions morfològiques:

- Formació analítica dels numerals ordinals: *lo de quatre*, *lo de cinc* i no *lo quart*, *lo cinquè* (p. 22), però *primer* (p. 22).

- Formació iterativa del superlatiu: *curt curt* (p. 24), *mut mut* (p. 86), *mauít mauít* (p. 87), *pobra pobra* (p. 43), *rics rics* (p. 48), etc.

- Habilitació d'una mena d'article personal *xu* [tʃu], *xa* [tʃa] (< *xiu* [tʃiu], *xia* [tʃia]): «*xa Clara*» (p. 60), «*xu Pi*» (p. 77), «*xu Josep*» (p. 70), «*xu Emilio*» (p. 81), «*xu Antoni*» (p. 88).

- Possessiu analític al paradigma de la tercera persona: «*lo pare d'ella*» (p. 18), «*per diure cada u la rondalla d'ell*» (p. 27), «*a una amiga d'ella*» (p. 48), «*perquè facessi l'interès d'ella*» (p. 35), «*qui era el pare d'ell*» (p. 46), etc. Val a dir que en el tractament de cortesia per a 'de vostre' trobem l'arcaisme *sua*, amb el masc. exògen *sou* (p. ex.: «*l'amor sou vull demanar*», p. 108). Amb tot, notem «*a la sua menjadora*» (p. 55) en una cançó, amb el possessiu referit a 'd'ell'; en plural trobem un cas de *los sous* per a 'd'ell': «*per fer los sous treballs*», p. 43.

- Forma invariable del quantitatiu *tanta*, independentment de la categoria gramatical (equivalent a l'adv. *tan* i adj. *tant*, especialment usat com a determinant de substantius en pl.): «*Ara voleu tanta coses*» (p. 19), «*Eren cònsuls, eren generals, tanta germans*» (p. 17), «*tanta coses, no séu mai contents*» (p. 19), «*i així són morts tanta mariners*» (p. 19), «*mos érem tanta aficionats*» (p. 32), «*aqueixa minyona tanta bella*»

(p. 42), «*una dona mala, tanta envidiosa*» (p. 42), «*no eru tanta simpàtica*» (p. 47), etc. Així mateix, notem els també invariables *poca* 'poc (adj.)' i *quanta* 'quant (adj.)', en seqüències del tipus *quanta temps, tanta persones, poca sentit, poca bolets*, etc.

- Forma invariable del pronom indefinit *u* (i *calqui u* 'algú' i *cada u*): «*u no pot diure*» (p. 16), «*calqui u s'esfatxava*» (p. 16), «*però era pagat u sob*» (p. 17), «*u allongava i el preniva*» (p. 25), «*per diure cada u la rondalla d'ell*» (p. 27), «*un altro conte és d'u que li han posat de xisto Antoni Cagaous*» (p. 85), «*jo so fent u de treball i ell n'està fent un altro*» (p. 74), «*n'hi ha u que se senteix mal*» (p. 54), etc.

- Notem també l'ús flexionat de l'adjectiu indefinit *ningun*, -a: «*no ha fet ninguna com se diu, l'obscuredo, no ha fet*» (p. 66). En canvi, resta invariable l'adjectiu interrogatiu *qui*: «*lo mort és mort i qui mal me fa?*» (p. 58).

- Formació anàlitica d'algunes formes adverbials, com ara *mentres* (p. 85), *a fores (de)* (pp. 19-20, 26, n. 9), *a lluny (de)* (p. 20), solució gràfica que no contempla la pronúncia col·loquial [a'xunt] (veg. § 2.2). Notem també la conjunció *donques* (p. 16), tot i que alterna amb *doncs* (p. 29), i la locució preposicional *fores de* 'tret de': «*una cosa fores d'això que és necessitosa*» (p. 21).

- Pel que fa a l'alternança entre les conjuncions *perquè* [pal'ke] i *per cosa* [pe'kɔza] o [pe'kɔ], de probable procedència sasseresca, val a dir que l'alguerès col·loquial tendeix clarament a afavorir la segona (p. 29), fins al punt que els usos de *perquè* són esporàdics (pp. 35, 54 i 58), i únicament entre parlants d'edat molt avançada. En aquest sentit, també s'ha generalitzat l'interrogatiu *per cosa* (pp. 15-16) i *cosa* (p. 69).

3.5. Morfologia derivativa.

Exposarem a continuació únicament les transcripcions gràfiques adoptades en mots derivats característics de l'alguerès col·loquial, sobretot aquells que tenen un origen autògen o una procedència exògena, sobretot sarda o italiana.

- Pel que fa als sufixos diminutius, augmentatius, afectius o pejoratius, cal notar una alternança de formes genuïnes i exògenes: *bocinet* (p. 30), *minyonet* (p. 57), *cuineta* (p. 18), *llongueta* adj. (p. 30), *manetes* (p. 40), *olleta* (p. 37), *semoleta* (p. 37), *tasseta* (p. 34); *carrossí* (p. 54); *cutxaró* (p. 24); *galetines* (p. 35); *obscuredo* (p. 66); *filatxonis* (p. 95); *davantatutxo* (p. 18), *petitutxo* (p. 22); *filiatxo* (p. 33); *fornel·lo* (p. 18); etc. Val a dir que el sufix genuí *-eta* s'aplica fins i tot a sardismes, com ara *corbuletes* 'senalleta' (p. 38) i *vasieta* 'escudella' (p. 96). La mateixa

alternança es produeix amb noms d'ofici: *servidoirs* (p. 15), *xapador* 'cavador' (p. 19), *llevadora* (p. 21); *carretoner* (p. 65), *mariners* (p. 19), *sabater* (p. 58), *vinyalers* (p. 15), *panetera* (p. 44); *negociant* (p. 21); *garbonaiu* 'carboner' (p. 21); *boïnarjo* 'bover' (p. 40), *frailarjo* 'ferrer' (p. 93); etc. (notem, però, d'estructura composta, *mestre de paleta*, p. 88).

- Usos particulars dels prefixos verbals *a-*, *en-* (i *em-*), *es-*: «un dia *acapita* que» (p. 73), «*acollir* la poma» (p. 69), «*m'afatx*, i no veig els bous» (p. 77), «aqueix ventre ben *afinestrat*» (p. 21), «s'era *afinestrada* a la mitja porta» (p. 50), «per força *s'afondava*» (p. 19), «*s'agaxaven*» (p. 24), «*s'allargava*» (p. 27), «hocins de peix *alligats*» (p. 95), «u *allongava* i el preniva» (p. 25), «*amostrava* los corros» (p. 32), «i els cabells *arrufolats*» (p. 60), «d'aqueixos que *emblanquinaven*» (p. 93), «l'aigua que *embocava* el carrer» (p. 75), «jo els he fets *engenollar-los*» (p. 93), «*entopar-los*» (p. 32), «que són totes *esbocades*» (p. 85), «no *escomenci*» (p. 108), «calqui u *s'esfatxava*» (p. 16), «mentres eren *espiconant*» (p. 85), «l'*esporigava*, la netejava» (p. 35), «les barques *esprofundant-se*» (p. 19), etc. (semànticament, veg. infra §§ 5.5 i 5.7).

- Notem que tot i trobar *ocupar*, *obligar* i l'it. *dimenticar* 'oblidar', al present d'indicatiu s'afegeix el sufix *-eg-* λ [ed λ] (de probable influència sasseresca), que determina formes del tipus: «me *n'ocupeig* jo» (p. 22), «l'*obligueig* a hi dar-li» (p. 22), «no *dimentiqueig* mai» (p. 81). Els exemples il·lustratius, tots ells corresponents a la primera persona, faneig ['etj].

- De procedència exògena, caldria apuntar alguns infixos, com ara *-ig-* [iy], que trobem a *obscurigar* [askuri'ya] 'vesprejar, enfosquir-se' (p. ex.: «*obscurigant* lo dia» p. 26) i *-on-* [un], a *espiconar* [aspiku'na] 'desarrrelar' (p. ex.: «mentres eren *espiconant*», p. 85). Notem que a *esporigar* [aspuri'ya] («l'*esporigava*, la netejava», p. 35), l'epèntesi de la *-i-* podria tenir un origen analògic a l'infix *-ig-*, atès que la *g* hi és etimològica.

- Notem també una tendència a adoptar en alguerès col·loquial finals en *-o* (realitzats [-u]), alguns de procedència exògena: (*d'*)*acòrdio* (p. 26), *almanco* (p. 28), *assusto* (p. 60), *avaro* (p. 21), *boneto* (p. 25), *campanyolo* (p. 18), *comando* (p. 44), *encanto* (p. 26), *fiasco* 'garrafó o brocal empallat' (p. 89), (*en*) *fondo* (p. 37), *formatjo* (p. 21), *giro* (31), *litro* (p. 57), *metro* (p. 75), *modo* (p. 28), *monesillo* 'escolà' (p. 93), (*pebre*) *morisco* (p. 96), *posento* 'cambra' (p. 18), *raio* (p. 77), *resto* (p. 75), (*en*) *rodo* (p. 26) i (*al*) *rodo* (p. 27), (*en*) *salvo* (p. 51), *sardo* (p. 31), *tranquil·lo* (77) —amb realització it. [traŋ'kwillu]—. *verso* 'cap a vers' (p. 45), etc.

- Per als mots compostos, veg. § 5.6. Apuntem, però, d'influència sarda, l'estructura analítica per a designar els noms dels arbres i arbus-

tos: *mata de murta, de modeiu* [mu'rejul 'mòdega, estepa negra', *de quessa* [k'esa] 'llestiscle' (p. 27), *arbres d'oliva* 'oliveres' (p. 74), *arbres de pera* 'pereres' (p. 65), *arbres de caco* (p. 75).

4. Sintaxi

4.1. En relació amb l'ús dels clítics pronominals en alguerès, veurem que tractant-se de transcripcions de textos orals és el pleonasma un dels fenòmens sintàctics més recurrents, que nosaltres òbviament hem respectat sempre, per tal de presentar una sintaxi col·loquial i no pas elaborada.

- Notem casos evidents del tipus: «*l'anguila la* podiva comprar-la lo senyor» (p. 24), «per *hi* posar-*hi* a damunt» (p. 19), «qui *les* teniva de menjar-*les*, *aqueixes dues peres?*» (p. 68), «—Bufa-*la!* No *la* deixis consumir-*la!*» (p. 50), «*als malats se lis hi* posaven banys de vinagre» (p. 29), «un dia *li* he dit *al duenyó*» (p. 66), «*i aqueix treball l'hi* feva amb plaier» (p. 76), «*lo fèvem jugar-lo*» (p. 32), «tu me'l tens de batiar-*lo*» (p. 34), «n'hi teniva d'avançar-*li* d'aqueixa cosa» (p. 35), «n'hi teniva d'avançar-*li* un poc» (p. 35), «almanco a *els hi fer-lis-hi* assajar» (p. 77).

Alguns dels exemples aportats suara, els que duen pronom proclític amb infinifiu, reflecteixen una tendència de l'alguerès col·loquial, que prefereix la situació proclítica, com podem veure en els casos següents: «veniva a *mos* acollir l'oliva» (p. 20), «la moneda per *se* comprar lo garbó» (p. 21), «arribaven a *ne* tendre vuit» (p. 25), «era com anar a *els* prendre del galliner» (p. 27), «així em pares a *te* moure / per anar a l'embrigar» (p. 99), «a *me* fer una petita passejada» (p. 100), «cercaré de *me* n'apar sola» (p. 107).

- Altres vegades el pleonasma no resulta tan evident, sobretot quan el clíctic datiu *li* esdevé [i] —que grafiam *hi*— en situació proclítica, generalment mantenint-se aquell en enclisi: «ja és així lo que *hi* és succeït a Antoni» (p. 86), «cosa *hi* és succeït al gendre» (p. 87), «teniu un poc de brou de *hi* dar-*li*» (p. 16), «hi teniva de *hi* fer-*li* lo pa» (p. 17), «no *hi* podiva dar-*li* arrés» (p. 22), «era reseixida a *hi* comprar-*l'hi*» (p. 18), «i tu no *hi* podives tirar-*li* la flastomia» (p. 47). Notem, però, «Voltes assai, lo maití, primer de fer aquell treball, *li* feva atacar-*li* lo carro» (p. 79).

És probable que en aquests casos el pronom *hi* respongui a una evolució fonètica del tipus *li* > [ri] (per rotacisme en posició intervocàlica per fonosintaxi) > [i] (per reducció com en el cas de *cadira* > *caria*), si bé no podem descartar una explicació analògica (notem si no, aquest exemple: «a *aqueixes* dones no se *hi* pot fiar arrés», p. 85, en què *hi* sembla adoptar un sentit impersonal). En qualsevol cas hem optat per

grafiar *hi* aquest pronom proclític. En canvi, el clític *hi* [i] que segueix el datiu *lis* sembla respondre més aviat a un procés analògic que no a raons fonètiques (fóra rara una *-i* epentètica després d'una *-s* final): «ja lo nom *lis hi* dava fastidi» (p. 18), «Cosa vol? Que ne *lis hi* tiri i *lis hi* porti, o veniu vosaltros?» (p. 68), «als malats se *lis hi* posaven hanys de vinagre» (p. 29), «I si *lis hi* donem un bocí de pa i saltitxa?» (p. 30). A voltes, per fonosintaxi, la construcció de datiu plural repetida pleonàsticament és proclíticament [izi] (< [rizi]), o simplement [i], perquè enclíticament es manté *-lis-bi* [lizi] sense reducció: així tenim *No se (l)is hi [izi] té de darlis-bi* ['dalizi] *lo cafè, a les criatures petites* o també *No se bi [i] té de darlis-bi* ['dalizi] *lo cafè, a les criatures petites*¹⁷.

4.2. Ja hem vist en l'apartat anterior que el clític datiu de la tercera persona del plural és *lis*, per analogia. És també un fenomen propi de l'alguerès col·loquial la pèrdua de la forma *bo* del clític neutre a favor de la del paradigma determinat *lo* [lu] – a voltes (*e*)*l* [l] (de fet, sincrònicament es pot reduir a la forma bàsica /l/) per fonosintaxi (veg. § 3.3): «anant só a publicar-*lo*, jo!» (p. 86), «anant só a *el* diure!» (p. 87), «*lo* veieva jo» (p. 18), «me *l* diuen mos germans» (p. 51), «Antoni no *el* vol, que faci una vida així!» (p. 52), etc.

4.3. Hem respectat també els usos col·loquials de determinades construccions amb pronoms relatius, com ara: «un altro conte és d'u *que* li han posat de xisto Antoni *Cagaous*» (p. 85), «la iaia teniva dues tovalles rústigues teixides als telers *que* teixiven als països *que* eren deixades pròpio per les festes» (p. 38), «pròpio hi ha un punt a l'Alguer *que* se veu de la muralla on l'avisen les *seques de les Viudes*» (p. 19).

4.4. Calcs sintàctics. Moltes vegades la sintaxi algueresa respon a estructures de procedència sarda:

- Determinats usos del clític *ne*, que en català són innecessaris: «en modo que si *ne* l'hi preniven, ell veieva qui era» (p. 25), «se *n*'entrava lo brager a dintre» (p. 26), «i en dos viatges *ne* l's havén davallats a dabaix» (p. 66), «*ne* ve lo duenyo, *ne* ve» (p. 70), «i li dic magari que *ne* són cai-gudes» (p. 70), «a tiquírrius *ne* l'ha portat finsamenta a dabaix, *ne* l'ha portat» (p. 72).

- Anteposició del partici a l'auxiliar: «i *posat* *havem* aqueixos deu plantons» (p. 66), «*vist* *haveu* i coneixut» (p. 102). «i *portat* *ban* aqueixes dues peres» (p. 66), «—*Fetes* mes les *bas*, les botes?» (p. 58). «—Diu-me una cosa —li he dit a Gianni—: tu *acostat* a costat d'aquellós arbres de peres, d'aquelles dues peres, *te sés*?» (p. 69). Aquest fenomen no és del tot general, tanmateix, ja que és característic d'un estrat social baix, es-

pecialment de gent de camp: un pescador té costums lingüístics diferents que els d'un home de camp. Per això, observant atentament les narracions del llibre *Històries de l'Alguer, entre la marina i la campanya* de l'únic informador que ha treballat de pescador, Josep Calvia (pp. 93-96), hom constata que aquest no anteposa mai l'auxiliar al participi —ni usa pleonasmes (veg. supra § 4.1)—, a diferència d'altres informadors vinculats al món de la pagesia, especialment de Giuseppe Sanna, *xu Pino Xato*, amb una sintaxi molt sarditzada (pp. 65-82).

En la mateixa línia, notem altres dislocacions d'estructures verbals amb *ésser*: «anant *só* a publicar-lo, jo!» (p. 86), «*anant* a publicar *só* jo!» (p. 87), «*anant só* a el diure!» (p. 87), «*viu sés* o *sés mort*?» (p. 89).

- Anteposició del complement objecte, pròpia del sard parlat, per donar major relleu al concepte: «—Diu-me una cosa, Pi! —m'ha dit—: *pruna assai* tens a Santa Anna?» (p. 73). Notem anàlogament també «*Voltes assai*, lo maití, primer de fer aquell treball, li feva atacar-li lo carro» (p. 79).

- Anteposició d'una prep. *a* emfàtica en determinades estructures interrogatives o exclamatives: «*A* venim al rodo?» (p. 27), «*A* el veu —he fet— la pera on era anada...?» (p. 72), «*a* les veus on són les dues peres?» (p. 72), «*a* no te figuis, aquell és un delinqüent d'home!» (p. 74). Es tracta d'un clar sardisme, que però conviu amb una estructura genuïna amb *que* [kel]: «*Que plou?* o *A plou?*, «*Que hi vén?* o *A hi vén?*, etc.¹⁸. Amb tot, trobem aquesta *a* encapçalant altres estructures sintàctiques, com ara en determinats complements temporals: «per cosa en aquí a aviso meu que han plantat *a* de nit» (p. 67), «cus *a* de dia i *a* de nit també» (p. 100), «*a* quan me fa» (p. 70). Les estructures *a de dia* i *a de nit* són usades prevalentment per la gent gran i no de manera sistemàtica.

- Ús de l'adverbi *torna* —amb realització [to(n)na] < *[tolna]— 'una altra vegada', 'novament, de nou': «*tornava torna*, de nit» (p. 47), «però lego s'enteneva *torna* tirat a anar verso aquella casa» (p. 48), «és eixit per anar en campanya *torna*» (p. 86), «lo maití era *torna* verd» (p. 76).

- Determinades estructures subordinades temporals encapçalades per la locució conjuntiva *ja que* [dʒakel] 'quan': «fo *ja que* he vist que havien florit i havien ja triat, un dia li he dit al duenyó» (p. 66), «si no que lo dia, *ja que* só arribat, he fet» (p. 68), «*ja que* se moleva, era tot amesclat» (p. 37).

- Cal notar la construcció *on és* per a 'on viu', 'a ca': «És anad: *on és* lo negociant» (p. 21), «a prendre l'aigua *on és* nosaltros» (p. 30), «Aió que mos n'anem *on és* Antonino la Parròquia» (p. 76), «i l'ha portat *on és* un doctor» (p. 43), «*on és* mi no hi ha vengut ningú» (p. 45), «ella parteix *on és* la mare» (p. 86). etc. Altres vegades, però, és sinònima de 'on

és/es troba': «ahora corr *on és* xu Joan» (p. 69). Aquesta construcció és clarament calcada del sard: *Inue est issu/su dultore/mamma* equival respectivament a *On és* [on'tés] *ell* 'A casa seva', *On è(s) (e)l* [on'tell] *doctor* 'A cal metge', *On és ta mare* 'A casa de ta mare'.

Altres vegades els calcs sintàctics són de procedència italiana:

- Notem construccions subordinades calcades de l'italià, sobretot pel que fa als nexes conjuntius: «aqueixos (...), segons *quant* la servitud era disposta, anaven a missa» (p. 17); «pareixeva que *no havessi mai coneixub*» (p. 22); «les criatures menjaven, *ansis* dieven que les que daven tita a la criatura augmentessi la llet menjant d'aqueixa cassola» (p. 24), «però recordi-se'n que *ansis que* entendre» (p. 67); «*si no que* lo dia, ja que só arribat, he fet» (p. 68), «*que tanto* si el pos a dins del cove s'esquitxa» (p. 77).

- El quantitatiu *molt* ha estat substituït per l'ital. *assai* [a'saj] —de procedència napolitana—¹⁹ i el calc *massa*: «per cosa era un home *massa* graciós el habo» (p. 31), «mos divertiva *massa*» (p. 46), «que li agradava *assai*» (p. 37), «però *assai* endemés eren los sardos» (p. 30). Per altra banda, *tan* + adj. o adv. ha estat substituït per *així*: «era *així* bella» (p. 18), per calc sintàctic, a voltes convivint amb l'invariable *tanta* (vegeu-lo supra, § 3.4); o per l'italianisme *pròpio* ['pròpiw] (< *proprio*): «una cosa *pròpio* preciada, una cosa impossible» (p. 38). En frases negatives trobem també *assai* per a 'gaire': «Antoni no s'allargava [s'allunyava] *assai*» (pp. 42-43), també usat en construccions interrogatives, si bé amb un valor semàntic i un ordre sintàctic calcat del sard: «pruna *assai* tens a Santa Anna?» (p. 73)²⁰.

- Ús de l'adverbi *més* precedit de prep. *de*: «lo rodó s'allargava *de més*» (p. 27), «he tengut lo coratge de fer cinc o sis metros, no *de més*» (p. 71).

- Construcció passiva amb l'auxiliar *venin*: «Per cosa si se deixaven lo boneto al cap, aquest boneto *veniva* robat d'un altro més pobre d'ellos que no teniva manco boneto» (p. 25). Notem, a més, que la prep. del complement agent és *de*, d'acord amb l'estructura pròpia de l'italià, que ho fa amb la prep. *da* (p. ex.: «que te trobis *prenyada de* mi», p. 46).

- La construcció negació + *més* per a 'ja no': «*ningú* sabiva *més* que era pobre» (p. 26), «los colors d'ahora són perduts, *no* els trobem *més*» (p. 39), «*no* hi és *més* aquella pansa, *no* hi és *més* la prunalda» (p. 39), «però quan ha jumpat la porta *no* hi era *més* aqueixa prenda» (p. 41), «*no* veu *més* los colors, no veu *més* arrés» (p. 43), etc.

4.5. Notem una preferència en alguerès per l'auxiliar *ésser* i un

progressiu abandonó de l'*haver*, que podria atribuir-se a la pressió de l'italià: «una persona que *s'era feta mal*» (p. 54), «lo primer que m'*és vengut cuit*» (p. 77), «una germana que *era venguda gran* i no *s'era casada*» (p. 26), «*ja són dormides*» (p. 86), «*És anada on és lo negociant*» (p. 21), «*era reseixida a hi comprar-l'hi*» (p. 18), «*era eixit a fores del normal*» (p. 18), «*i així són morts tanta mariners*» (p. 19), «Com que *fossin tengut* de menjar dos nuedos» (p. 68), «*s'és segut a damunt*» (p. 44).

A vegades trobem alternança de les dues solucions: «Ja és així lo que hi *és succeït* a Antoni» (p. 86) i «cosa hi *és succeït* al gendre» (p. 87) enfront de «i cosa *hi ha succeït*» (p. 86). Cal tenir en compte en aquestes dues seqüències que el clític *hi* és un datiu.

4.6. En construccions impersonals també observem una regressió d'*haver-hi* en favor d'*ésser-hi*, que ha quedat restringit a determinats contextos: «*hi eren* les portes de la ciutat» (p. 26), «no *hi és* més aquella pansa, no *hi és* més la prunalda» (p. 39), «en allà *hi eren* dos hòmens, *hi eren*» (p. 81), «no *hi eren* los capots» (p. 24), «no *hi era* sempre la possibilitat» (p. 16), «quan no *hi era* lo tall cesareo» (p. 16), «*hi eren* altres famílies» (p. 17), «*hi era* lo campanyolo» (p. 18), «*hi eren* calqui familia noble» (p. 15).

En canvi, notem: «quan jo era minyona l'Alguer era... *hi havia* una vida pobra» (p. 15), «*hi havia* qui viviva» (p. 18), «no *hi havia* altro de comprar» (p. 21), «*hi havia* un gran respecte» (p. 33), «*hi havia* un minyó» (p. 41), «*hi havia* una dona mala» (p. 42), «Alhora *hi havia* un cunyat meu treballant en aquí, *hi havia*» (p. 65), «però intel·ligència no n'*hi havia*» (p. 44), «n'*hi ha* u que se senteix mal» (p. 54). En una mateixa frase poden aparèixer les dues solucions: «i en allí *hi eren* les perdius, les llebres, los columbatxos... *hi havia* de tot» (p. 27), «dóna totes les qualitats que *hi són*, però no donguis aqueixa —m'ha dit—, no donguis, per cosa a l'Alguer no n'*hi ha* altra» (p. 65), «n'*hi havia* quatre alhora, d'arbres de caco, ma grans però, no com aqueixos que *hi són* ara» (p. 75). Fixem-nos que l'alternança d'*haver-hi* o *ésser-hi* depèn del context gramatical, sobretot del que segueix²¹.

4.7. També s'observa una major freqüència de la perífrasi d'acció progressiva *ésser* + gerundi respecte a *estar* + gerundi: «elles *són* totes cantant» (p. 107), «*só* anant a l'olivar» (p. 26), «cosa *séu* fent?» (p. 81), «*sem* xapant» (p. 81), «mentres *eren* espiconant» (p. 85), «lo que *era* colorint» (p. 77). Notem, però, «jo *estava* caminant» (p. 47)²².

4.8. Entre *ésser* i *estar* + atribut, l'alguerès col·loquial es decanta pel primer: «però *era* sempre content» (p. 15), «no *séu* mai contents» (p. 19),

«ne só estufo, ne só» (p. 77), «a ésser tranquil·los» (p. 26), «segons quant la servitud *era* disposta, anaven a missa» (p. 17), «a penes que só prompta» (p. 34), «lo maití *era* torna verd» (p. 76). Notem, però, «alhora *estaven* lligats» (p. 41), «fins a que aquella persona no *estiguessi* bé» (p. 28).

Cal notar que a les frases «teniva menester d'*estar* en aquella casa» (p. 18), «jo *estic* tot l'any en aquí, *estic*» (p. 79), «lo palau on *estava* ella» (p. 52), «*estava* en allí per servir» (p. 18) i «també aquella hi *estava*» (p. 26) el verb *estar* (o *estar-se*) té el valor de 'viure', però també per a 'restar, romandre, quedar-se': «ja *m'estic* jo amb tu» (p. 29), «és *estat* quasi un mes a l'Alguer» (p. 30), «aqueixa cosa *estava* a damunt de l'oli nedant» (p. 33), «en el modo que *estava* al fresc» (p. 28). Amb atribut amb valor duratiu trobem *ésser*: «no *eren* nobles, no *eren* manco riques» (p. 15).

Finalment, cal considerar la construcció exògena *estar* per a 'estar a punt de': «quan la lleixiu *estava* per bullir» (p. 38).

4.9. Ús de la perífrasi d'obligació o de necessitat *tendre de* + inf.: «quan se *teniva de* casar lo pobre xapador» (p. 19), «I jo, porc infame!, com *teniva de* fer?» (p. 65). Notem també la perífrasi *tendre menester de* + inf. / SN: «*teniva menester d'estar* en aquella casa» (p. 18), «però *teniva menester d'ajut*» (p. 20).

4.10. La preposició que encapçala els complements de lloc tendeix a ser *en*: «*en* casa», «*en* campanya» (p. 17), «*en* ciutat» (p. 18), «*en* terra» (p. 19). També davant d'adverbi: «*en* aquí» (p. 31), «*en* allí» (p. 16), «*en* allà» (p. 81), però «a fores» (p. 19). Tanmateix, cal notar que *en* no cau precedida de la prep. *de*: «acollir la poma *d'en* terra» (p. 69), «—Vés-te'te'n *d'en* casa mia» (p. 42), «a un pas *d'en* terra» (p. 19)²⁵.

4.11. Estructura comparativa amb la construcció *més... de*: «resultava *més* bella *de* les filles de la senyora» (p. 18), «un altre *més* pobre *d'ellos*» (p. 25), «era *més* gran *de* mi» (p. 29), etc.

4.12. També és propi de l'alguerès col·loquial l'ús dels mots adverbials *manco*, *ni manco*, *almanco*. Amb valor de 'ni, ni tan sols': «*Manco* burlant si me hi fóra passat pel cap a mi!» (p. 78), «no ha dit *manco* o» (p. 79), «no ha dit *manco* un pèl» (p. 80), «que no teniva *manco* boneto» (p. 25); tal vegada calcada de l'italià és la locució *ni manco*: «no se podiva tornar *ni manco* a la setmana» (p. 20), «amb el caco no hi he pensat *ni manco*» (p. 77). A voltes trobem *manco* amb valor de 'tampoc': «no eren nobles, no eren *manco* riques» (p. 15). També registrem la forma *almanco* 'almenys': «o *almanco* la suportava» (p. 28). Fi-

nalment, notem també la locució *manco mal* 'encara sort': «Ih! *Manco mal* que t'ajuda la veu» (p. 55).

5. Lèxic

5.1. No podem entrar a analitzar exhaustivament en aquest treball els usos lèxics de l'alguerès col·loquial, ni tampoc la pervivència lèxica de l'herència catalana ni els préstecs d'altres llengües (sard, sassarès, parlars itàlics, italià modern, etc.)²⁴. En qualsevol cas podem apuntar algunes solucions que ens apareixen amb freqüència al nostre recull.

5.2. Italianismes, sobretot relativament recents, alguns dels quals són nexes conjuntius: *alhora* (p. 17) 'aleshores, en aquell moment', *babo* (p. 27) 'pare', *basta* (p. 20) 'prou', *de davvero* (p. 59) 'de veritat, cert', *diventar* (p. 32) 'esdevenir', *eixugamà* (p. 33) 'tovallola', *fer finta* (p. 36) 'simular', *fermar-se* (p. 32) 'aturar-se', *forsis* (p. 71) 'tal vegada, potser', *fornel lo* (p. 18) 'cuineta', *ma* (p. 75) 'però' (al costat de *però*, p. 15), *magari* (p. 16) 'pot ser, tal vegada', *posto* (p. 18) 'lloc', *qualsiasi* (p. 39) 'qualsevol', etc. Altres vegades són de procedència dialectal, especialment en el món mariner, com ara *tòtano* 'calamar' (p. 96), ben arrelat, que fins i tot ha donat *totunada* 'estri per a pescar tòtanos' (p. 96).

5.3. Castellanismes compartits amb el sard: *assustar* (p. 81) 'espantar', *assusto* (p. 60) 'espant', *calentura* (p. 29) 'febren', *ditxo* (p. 36) 'refrany', *gosos* (p. 49) 'goigs', *lego* 'després' (p. 18) 'de seguida' (p. 73), *raio* (p. 77) 'llamp', etc. Notem també castellanismes no compartits, com ara *duenya* (p. 17) 'amo' i *duenya* (p. 18) 'mestressa'.

5.4. Sardismes ben fixats, sobretot relatius al camp: *abijar-se* (p. 78) 'adonar-se', *bèrtula* (p. 28) 'alforja', *corros* (p. 32) 'banyes', *iscla* (p. 80) 'terra humida vora un riu', *jaga* (p. 80) 'tanca, barri', *ju* (p. 74) 'coble de bous', *licarda* (p. 35) 'llaminera', *marró* (p. 18) 'aixada', *llumí* (p. 33) 'llumí', *mesa* (p. 37) 'taula', *modeiu* (p. 27) 'mòdega, estepa negra', *moditzo* (p. 25) 'jaç', *nuedos* (p. 68) 'bous joves', *quessa* (p. 27) 'lentsicle', *tiquirriar* (p. 46) 'cridar' i *tiquirrius* (p. 72) 'crits', etc.

5.5. Notem alguns aspectes semàntics particulars, la major part d'influència exògena: *allargar* (p. 27) 'eixamplar' (en canvi, *allongar*, p. 25, 'estirar' 'allargar'), *allargar-se* 'allunyar-se' (p. 42), *amarar* (p. 73) 'regar', *assajar* 'tastar' (p. 77), *avançar* (p. 75) 'sobrar', *avisar-se* (p. 18) 'dir-se' (notem també «se dieva Antoni», p. 41. alternant amb «s'avisava

Filiberta», p. 18), *barallar* (p. 52) 'renyar', *bassa* (p. 60) 'comuna, claveguera', *entendre* (p. 16) 'sentir' (en canvi, *comprendre*, p. 30, 'entendre'), *muntar* (p. 67) 'pujar'.

5.6. Vegem alguns mots compostos característics de l'alguerès com ara *figa d'Índia* [fiya'rindja] (pp. 93-94) 'figa de moro' —solució que trobem en alguns parlars catalans, si bé en aquests cas sembla d'influx logudorès o sasserès—, *finsamenta* [finza'menta] 'fins (a)' («*finsamenta* a dabaix», p. 72), *forment d'Índia* [fruman'dindja] (p. 25) 'blat', *mestre de paleta* (p. 88) 'paleta' —com *mestre de llenya* 'fuster'—, *mitja porta* 'mena de porta característica de les entrades d'algunes cases pobres de l'Alguer (els dabaixos) que ocupa la meitat inferior de l'obertura de la porta, al llindar, que permeten abocar-s'hi' («s'era afinestrada a la *mitja porta*», p. 50), *poma de terra* (p. 51) 'patata', *sendedemà* [sendeda'ma] 'endemà' (pp. 77 i 86) —per bé que alternant amb algun cas esporàdic d'*endedemà* (p. 50). Notem també l'expressió eufemística *fer de menester* (p. 86) 'cagar'.

Per a la solució composta dels noms dels arbres, veg. § 3.5; per a altres exemples, veg. § 6.2.

5.7. Finalment, cal notar alguns mots d'herència catalana ben característics, com ara *brou* (p. 16), *cercar* (p. 107), *davallar* (p. 30), *eixir* (p. 19), *lleixiu* f. (p. 38), *llong* (p. 58), *matalaf* (p. 25), *minyó* (p. 15), *palau* (p. 15), *poal* (p. 93), *polp* (p. 95), etc. Notem altres mots característics de l'alguerès, com ara *afinestrar-se* 'abocar-se a la finestra. mirar per la finestra' (p. ex.: «s'era *afinestrada* a la mitja porta» (p. 50), *afinestrat* 'prominent' (p. ex.: «aqueix ventre ben afinestrat» (p. 21), *anca* (p. 70) 'cama', *brager* (p. 26) 'braser', *braja* (p. 26) 'brasa', *cutxo* (p. 32) 'gos', *dabaix* (p. 25) 'celler, planta baixa', *esbocat -da* 'hocamoll, xer-raire' (p. ex.: «—A aqueixes dones no se hi pot fiar arrés, que són totes *eshocades...*», p. 85), *quilons* (p. 74) 'quilos', *reseixir* (p. 42) 'reeixir'²⁵, *xutxar* (p. 33) 'xuclar', etc.²⁶.

6. Altres recursos lingüístics i discursius

6.1. Fórmules comunicatives buides de significat literal:

- *diem així*: «Quan jo era minyona l'Alguer era... hi havia una vida pobra, *diem així*» (p. 15), «Nosaltros aqueixa qualitat no la coneixèvem, com a pera algueresa, *diem així*, no la coneixèvem» (p. 66).

- *per diure*: «Oh, i *per diure*, amb aqueix compte d'aqueixes dues peres» (p. 68).

6.2. Mot o mots amb què hom substitueix el nom d'algú o d'alguna cosa quan no es troba l'expressió pertinent o no es vol dir:

- *com se diu* (lexicalitzat)²⁷: «—Ih! —m'ha dit—. Si vol a els hi posar-lis-hi, lis hi posem —no ha fet ninguna *com se diu*, l'obscuredo, no ha fet» (p. 66), «A l'últim, pròpio d'instint, mi', pròpio de mala *com se diu*, li he fet» (p. 71), «Jo era en aquí, era, viviva en aquí, viviva, i aqueix treball l'hi feva amb plaier, sense ninguna *com se diu* de res, sense interès» (p. 76); «Jo la *com se diu* més gran... jo la daixò més gran...» (p. 78).

- *daixò*: «Jo la com se diu més gran... jo la *daixò* més gran...» (p. 78).

6.3. Interjeccions:

- *Ab!* (de sorpresa): «Eh!, *ab!*, anant só a el diure!» (p. 87).

- *Bab!* (per confirmar, d'assentiment): «Los mariners també eren gent alegre, eren (*bab!*, també el campanyolo era gent alegre...)» (p. 19).

- *Dab!* (de desacord): «Si ell era estat un altro home, fóra dit: “O Pi', mira que m'he acollit dos cacos —per exemple—, per portar a una criatura en casa” —*dab!*» (p. 78).

- *Eb!* (de sorpresa o de disconformitat; per treure importància): «*Eb!*, i no mos veus cosa sem fent?» (p. 81), «*Eb!*, ah!, anant só a el diure!» (p. 87), «*Eb!* —he fet—, per s'acollir dues prunes...! Si també se les fossi acollides...» (p. 74).

- *Ib!* (per indicar manca de sorpresa; d'assentiment; de penediment maliciós): «—*Ib!* —m'ha dit—. Si vol a els hi posar-lis-hi, lis hi posem» (p. 66), «*Ib!*, ja són dormides» (p. 86), «*Ib!*, anant a publicar só jo» (p. 87), «*Ib!*, arrés...» (p. 87), «*Ib!*, a no posar-hi un poc de vi enmig de l'aigua...!» (p. 93).

- *Mab!* (de sorpresa; de desacord): «*Mab!*, i a mi me deixau sol?» (p. 29), «*Mab!*, si nosaltros mos bistentem un poc, vosaltros vos menjau tot el porc» (p. 30).

- *Mi!* (d'amenaça; per emfasitzar, per cridar l'atenció): «—*mi!*, a les veus on són les dues peres?» (p. 72), «Amb el temps..., natural, la pruna és una cosa que carrega, *mi!* si és una cosa que carrega!» (p. 73); «Abaixa lo cap, plegau les mans però, *mi!*» (p. 94); «Jo estava a damunt de les espines, *mi!*» (p. 79).

- *O* (vocatiu): «*O Pi!*» (p. 75).

- *Oh!* (per reprendre el fil; de meravella): «*Oh!*, i per diure, amb aqueix compte d'aqueixes dues peres» (p. 68), «*Oh!*, Madona de Vallverd!» (p. 77).

- *Pum!* (per indicar un daltabaix): «—Ma possible... *pum!*— Basta!» (p. 71).

- *Txess!* (de desesperació): «*Txess!*, i com se fa?» (p. 69).

6.4. Exclamacions, exhortacions i renecs:

- *Aiò!* ('anem!'): «*Aiò*, que mos n'anem on és Antonino la Parròquia» (p. 76).

- *I en hora bona* (de sorpresa o estranyesa, com 'i ara!'; de requeriment, com 'i doncs'): «—*I en hora bona*, no t'he vist mai així!» (p. 86); «—*I en hora bona*, i cosa teniu avui, coma?» (p. 87); «—*I en hores bones*, i com és això?» (p. 87).

- *Ecco!* ('vet aquí!'): «*ecco*, l'avisaven lo xapador aqueix que xapava» (p. 19).

- *Mataresu!* ('desgraciat!'): «Brut *mataresu!*» (p. 74).

- *Porc món!* (de maledicció o de sorpresa, pronunciat ['pɔlki'mon]): «*Porc món!* —he fet—: I a ningú haveu vist?» (p. 69).

- *Raiò!* (de maledicció o de sorpresa, pronunciat ['raju]): «*Raiò!*, els bous no hi són!» (p. 77).

- Notem a més les següents expressions invocatives de desesperació, de sorpresa o meravella: «Mama mia estimada!» (p. 70), «Mare mia estimada!» (p. 87), «Madona de Vallverd!» (p. 79).

6.5. Onomatopeies:

- Els lladrucs d'un gos: «i escomença: "*Bau, bau, bau, bau, bau!*" I he dit: "Cosa té aqueixa cutxa?"» (p. 80).

- La passada d'una brotxa: «I *zac* d'aigua, cada tant n'hi eixiva, *psss!*, aqueixa bufada d'aigua» (p. 94).

6.6. Dislocacions i repeticions sintàctiques:

- Cf. algunes dislocacions sintàctiques de l'ordre lògic al § 4.4., en relació amb els calcs sintàctics del sard: «*pruna assai* tens a Santa Anna?» (p. 73). «tu *acostat a costat* d'aquelles arbres de peres, d'aquelles dues peres, *te sés?*» (p. 69). Notem, a més: «aqueixos *ja basta* que s'ha acollit» (p. 79).

- Hi ha verbs intransitius que en la parla col·loquial duen un reforçament locucional aparentment redundat: «só *davallat* rect a dabaix»

(p. 69), «tu *acostat a costat* d'aquells arbres de peres, d'aquelles dues peres, te sés» (p. 69), «*m'acost a costat* d'aqueix home» (p. 70), «lo sendedemà al maití davall a dabaix, davall» (p. 77).

- Cal notar algunes estructures sintàctiques amb repeticions del verb al final de la seqüència oracional, que hem detectat en alguns idiolectes: «—Ih! —m'ha dit—. Si vol a els hi posar-lis-hi, lis hi posem —*no ha fet* ninguna com se diu, l'obsuredo, *no ha fet*» (p. 66); «—No, babai Pi —*era* criatura, *era*» (p. 69); «Jo *era* en aquí, *era, viviva* en aquí, *viviva*, i aqueix treball l'hi feva amb plaier» (p. 76).

La repetició arrossega també els clítics: «Nosaltros aqueixa qualitat *no la coneixèvem*, com a pera algueresa, diem així, *no la coneixèvem*» (p. 66); «*ne ve* lo duenyo, *ne ve*» (p. 70), «Les venes del coll *se li són fetes* així, *se li són fetes*» (p. 71), «Una altra volta... —n'hi recont una altra, dat que *m'ha posat* en voga, *m'ha posat*» (p. 74).

A voltes en formes verbals compostes s'exclou el participi de la repetició: «la veu *se siguerà entesa* forsis a dabaix a la Passejada, *se siguerà*» (p. 71), «després *me só* fermat, *me só*, i li he dit» (p. 71).

- Discurs desordenat, amb o sense elisions (converses, pensaments creuats, etc.):

«Ahora les grans hi dieven: “Si se volen bé, se casen”, per cosa quan se teniva de casar lo pobre xapador (ecco, l'avisaven lo xapador aqueix que xapava) posava lo marró enrere de la porta, se n'eixiva vestit bé, anava, preniva la muller i se casaven. Ara voleu tanta coses, no séu mai contents...» (p. 19).

«Però me recontava una dona que he coneixut en aqueixos anys, que veniva a mos acollir l'oliva... (L'acollíem també nosaltros, l'oliva, però teníem menester d'ajut, i alhora una dona ha dit si dividim. I jo he dit: “Vostè com vol: vol que la paguin o...?” “No, si fem a meitat: fem dos-cents litros d'oli, mos en dau cent a nosaltros i cent a vosaltros.”) I aqueixa dona me recontava (...)» (p. 20).

«—Pi, *queste dieci piante* —i com eren embalades—, *queste dieci piante te le metti dentro la tetoia*, te les poses a la tetoia, te les poses, i me les plantes diumenge —no és que ell miressi que era dia de festa, lo diumenge: jo dic que si era estat lo dia de Pasqua aquell home me fóra obligat el mateix—. I ne tens d'èsser gelós (...)» (p. 65).

«—Sí, senyor: *il contadino di Alghero lavora come dice il proprietario* —li he dit—, però recordi-se'n que ansis que entendre... —perquè m'ha dit: “*Le radici del piantone devono sentire il suono della campana*”—. No, senyor: entenen lo sol del mes de juny, del mes de juliol i del mes d'agost també! —li he dit» (pp. 67-68).

«He embromat bé aquell pinzell de més de quatre hores i quan era al com se diu, a la benedicció, l'he pres i els he escotinats amb aqueixa aigua salida. I jo entre mi feva: "Ih!, a no posar-hi un poc de vi enmig de l'aigua...!" Me só pentit: si havessi posat vi, la cosa fóra estada més curiosa, per cosa els fóra embriagats» (p. 93).

6.7. Els punts suspensius com a marca de pausa discursiva:

- per reformulació sintàctica mental: «Quan jo era minyona l'Alguer era... hi havia una vida pobra, diem així» (p. 15), «I era aquella la cosa bella... era bell...» (p. 39).

- per elisió d'una part de la seqüència oracional: «"Vostè com vol: vol que la paguin o...?" "No, si fem a meitat"» (p. 20), «No mos agradava, la veritat, ni a mi ni a ma muller. Però per fer-la jo aqueixa figura...! Si li he dit» (p. 73), «Amb el temps..., natural, la pruna és una cosa que carrega, mi' si és una cosa que carrega!» (p. 73), «Ih!, a no posar-hi un poc de vi enmig de l'aigua...!» (p. 93).

- per creuament d'idees: «Una altra volta... —n'hi recont una altra, dat que m'ha posat en voga, m'ha posat» (p. 74).

- per enumeració inacabada d'idees: «Cada u teniva la vasieta d'ell, hi posàvem lo brou i mos seiévem amb la galeta...» (p. 96).

- per manca d'agilitat lingüística: «Jo *la com se diu* més gran... jo la daixò més gran...» (p. 78).

Andreu Bosch i Rodoreda

NOTES

¹ N'hi ha dos fragments comentats des d'una perspectiva lingüística a Andreu Bosch i Rodoreda, «L'alguerès i les seves relacions amb el sard», *Serra d'Or*, 451-452 (juliol-agost 1997), pp. 45-46 [557-558].

² En alguerès la metàtesi —de /r/ i /i/— no és un fenomen sotmès a sistematicitat. Vegem-ne alguns exemples: *cuidado* [kuri'aru], *desbuidar* [dazburi'a], *a dintre* [a'rinta], *de dintre* [de'rinta], *dormir* [ru'mi], *esfondrar* [asfrun'da], *formigola* [fru'miyura], *prendre* ['prenda], *pobre* ['pɔba], *processó* [pul'sa'sol], *pulmonis* [pru'mønɪs], *tendre* v. ['tɛnda], *tendre* adj. ['tɛnda], etc.

³ Per a aquesta qüestió, veg. Joan Armangué & Andreu Bosch, «La Fonologia algueresa de Joan De Giorgio Vitelli», *Revista de l'Alguer*, 5 (1994), p. 167, n. 60; Andreu Bosch i Rodoreda & Joan Armangué i Herrero, «Una traducció en català de la *Grammatica algherese*. Fonologia de Joan De Giorgio Vitelli», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 71 (octubre-desembre 1995), p. 526, n. 62. Casos amb -a, d'origen analògic o d'influència napolitana, són els quantitativs invariables *tanta* ['tanta] 'tan' i 'tant (adj.)', *poca* 'poc (adj.)' i *quanta* 'quant (adj.)' (vegeu-ne la casística a § 3.4). Notem també la prep. aglutinada *finsamenta* 'fins a' (vegeu-ne un exemple a § 5.6).

⁴ Notem que en aquest cas l'epèntesi de [a] condiciona que l'article adopti una solució amb elisió vocàlica. Així mateix, l'article masculí queda reduït a [l] —i pl. [lɪs]# (de fet, [lɪs]#)— després d'una paraula acabada en consonant [p], [t], [k], [ts] i [tʃ], perquè l'alguerès tendeix a inserir-hi l'epèntesi de [i]: *portant (e)l menjar* [pul'tant'i maŋ'dʒa], *tens (e)l martell?* ['tɛn's'i mal'tɛl], *veig (e)l cel obscur, avui* ['vetʃ'i 'sɛl as'kur a'vuɪ], etc. (veg. *infra* n. 16).

⁵ Veg. la nota anterior.

⁶ En aquest cas, a més de la despalatalització de la nasal, trobem l'epèntesi consonàntica de [-t], posterior, anàlogament als casos d'on i *quan* (veg. § 2.1).

⁷ En alguerès la prep. *de* perd la vocal només davant dels pronoms forts de 3a pers.: *d'ell* ['dɛl], *d'ella* ['dɛla], *d'ellos* ['dɛlus] i *d'elles* ['dɛlas] i eventualment davant *ésser*, pronunciat amb o sense elisió vocàlica ['dɛsar] o [de'esar]. Notem la construcció locativa *d'en terra* [den'tɛra] 'de terra', amb un ús equivalent al de la construcció *pe(r) (e)n casa* [peŋ'kaʒa].

⁸ En el cas de *per anar* hi ha una alternança de [pe'na] i [pea'na]: la prep. *per* [pe] actua com la prep. *de* [de] pel que fa a l'afèresi de la [a]-àtona del mot que segueix, cosa que no es dona mai si el mot en qüestió comença per *e-* o *a-* tòniques. Per tant, es pot dir [de'na] i [dea'na] 'd'anar', [pe'na] i [pea'na] 'per anar', però en canvi trobarem només les solucions [de'eska] 'd'esca' i [pe'eska] 'per (a) esca', [de'alɣwa] 'd'aigua' i [pe'alɣwa] 'per (a) aigua'.

⁹ Luca Scala em fa veure que hi ha un ditxo alguerès que faria suposar un estadi inicial [ka'ria]: *Lo poll segut a la cadira / Missenyor vol a li diure*, avui realitzat [lu 'pɔl sa'ɣut ara ka'ria / misa'ɲo 'vɔl a i 'ðira] (tanmateix, podria tractar-se també d'una rima assonant, la qual cosa però fóra rara tractant-se d'un refrany o dita popular).

¹⁰ Les formes *hi ha* i *hi havia*, precedides o no dels clítics *me*, *te*, *se*, *mos*, *vos*, *li*, *lis*, *ne* i seguides del participi —sense concordança— és una solució freqüent en alguerès actual; una construcció alternativa igualment usual és amb l'auxiliar *ésser* substituïnt *hi ha* i *hi havia* i amb la concordança del participi amb el subjecte gramatical: *me hi havia caigut un ou* o bé *m'era caigut un ou*, *te hi ha succeït una cosa ben fea* o bé *t'és succeïda una cosa ben fea*, *hi ha vengut gent assai* o bé *és venguda gent assai*, així que

n'hi ha passat, de minyons, en motò o *hé així que ne són passats, de minyons, en motò*; *mos se hi havia tallat una vastia nova de terra* o *hé mos s'era tallada una vastia nova de terra*, etc. (agraeixó les frases a tall d'exemple a l'amic Luca Scala).

¹¹ Cf. però -xu Josep [tʃu dʒu'zɛl] (p. 70).

¹² La forma vocativa apocopada per l'it. *Antonello* és *Antone* [lɑntɔ'ne], mentre que *Antonie* [lɑntɔ'nje] és la forma apocopada d'*Antonietta*, que també pot realitzar-se [lɑntɔ'ne], [lɑntu'nje] o [lɑntu'ne] (dec la precisió d'aquesta informació a Luca Scala).

¹³ Per a més detalls sobre aspectes fonètics de l'alguerès, veg. Heinrich Kuen, El dialecto del Alguer y su posición en la historia de la lengua catalana, *Anuari de l'Oficina Romànica*, V (1932), pp. 121-177, i VII (1934), pp. 41-112; Eduard Blasco Ferrer, «Contribució a la coneixença de l'alguerès modern», *Estudis de llengua i literatura catalanes*, XXV (*Miscel·lània Jordi Carbonell*, 4), Barcelona, 1992, pp. 279-284; Joan Armangué & Andreu Bosch, «La Fonologia alguerera de Joan De Giorgio Vitelli», art. cit., pp. 139-169; Andreu Bosch i Rodoreda & Joan Armangué i Herrero, «Una traducció en català de la *Grammatica algherese. Fonologia* de Joan De Giorgio Vitelli», art. cit., pp. 501-531. Per a altres aspectes, a part dels estudis ja citats, veg. també Eduardo Blasco Ferrer, *Grammatica storica del catalano e dei suoi dialetti con speciale riguardo all'algherese*, Tübingen, 1984; Francesc Manunta, «Introducció històrico-lingüística», dins *Cançons i lírriques religioses de l'Alguer catalana*, vol. I, l'Alguer, 1988, pp. 1-118; Rafael Caria, «L'alguerès des d'una perspectiva històrica», *Revista de l'Alguer*, I (1990), pp. 33-53, i 2 (1991), pp. 119-133; Joan Peana, «Els problemes lingüístico-socials del català de l'Alguer», dins *Segon Congrès Internacional de la Llengua Catalana*, IV. Àrea 3, *Lingüística social*, Palma, 1992, pp. 613-648.

¹⁴ En alguerès, trobem verbs de la 1a conj. amb extensió velar. Per a aquesta qüestió, veg. Jaume Rovira, *Morfologia verbal regular alguerera*, tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona, 1993.

¹⁵ Notem que en tots aquests casos es tracta de verbs de la 1a conjugació (cf. *Morfologia verbal regular alguerera*, op. cit.).

¹⁶ El grup consonàntic (*e*)*ls* —article o clític pronominal, per al qual, amb un enfocament generativista, hauríem de postular sincrònicament una forma bàsica /ʎz/— es realitza [s] o [z] si precedeix un mot que comença per consonant i [dʒ] si comença per vocal: *i (e)ls altres on són?* [iɫ'dʒ 'altrus], *dels pobres* [des 'pɔɾbas], *pels animals* [pel'dʒ ani'mal's], *als jugadors* [az dʒuɣə'rol's], etc. Es pronuncia [l's] si es troba en final absolut: *deixa-te 'ls* ['deʃatal's], *compra 'ls* ['kompral's], etc. (veg. § 2.1, esp. n. 4.).

¹⁷ Agraïxo l'exemple a Luca Scala. La seqüència -almanco a *els hi fer-lis-hi* assajar- (p. 77) respon fonèticament a [lis] proclític —que tal vegada hauríem d'haver grafiat *lis hi*— i [lizi] enclític. Notem que *lis*—i també *li*—darrere d'infinitiu —i malgrat l'emudiment de -r— no es fa ressò del rotacisme /ʎ/ > [r]: *fer-li* ['felɪ] i *fer-lis-hi* ['felizɪ]. *obrir-li* [u'brilɪ] i *obrir-lis-hi* [u'brilizɪ]. Per altra banda, cal tenir en compte la realització irregular del clític *li* en proclisi, ja que tant pot correspondre a [li] com a [liɪ] en contextos del tipus *li haries dit*. (Per raons d'espai i d'objectius del present treball, no m'endinsó més en aquest terreny interessantíssim dels clítics pronominals en alguerès, que deixo per a més endavant, en un estudi elaborat conjuntament amb Luca Scala.)

¹⁸ Agraïxo aquesta observació a Luca Scala.

¹⁹ És probable que el mot hagi penetrat de la mà dels napolitans establerts a l'Alguer gràcies al comerç del corall de les costes algereses (en italià *assai* és poc usat, mentre que en napolità és vivíssim). Per això el mot no es troba en sard. que usa *meda* o l'italianisme pl. *parizzos* (< *parecchi*), que també ha penetrat en l'alguerès amb *pariz-zos* [pa'ritʃus].

²⁰ Notem altres casos que m'ofereix Luca Scala: *Assai n'hi ha, de gent?* (< sard log. *Meda bindà, de zente?* 'N'hi ha gaire, de gent?', *Assai séu, en família?* 'Quants en sou a la família?', *Lo coneixes, aquell home?* *Ih!* *Assai!* 'Sí, molt/bastant bé'. De fet, *assai* en alguerès substitueix quasi sempre l'interrogatiu *quant -a* (*Assai és?* 'Quant és?').

²¹ Les formes *hi ha, hi havia/bi havien, bi bagí/bi bagin* (rara) s'usen exclusivament si són seguides d'un article o adjectiu indefinit o un substantiu sense determinant (*bi ha un cutxo, bi havia calqui cosa, bi ha persones, bi ha magrana bella*, etc.), mentre que les formes amb el verb *ésser* s'usen també amb l'article definit (*bi és la festa, bi sigueran los sonadors, bi són jutges, bi eren guàrdies, etc.*). La construcció *hi ha, bi havia*, etc. no és possible seguida d'article definit.

²² De fet, s'usa l'auxiliar *estar* si va precedit d'un pronom clític i l'auxiliar *ésser* si el pronom ocupa una posició enclítica: *m'està fent la porta nova, és fent-me la porta nova*, etc. Tanmateix, hi ha casos esporàdics en què s'usa l'auxiliar *ésser* després del clític: "*A ont és l'aganxacutxos / me són fent tritxi-tritxi (...)*" (versos de la cançó de Pino Piras *Lo rei Serafi*).

²³ Veg. *supra* nota 7.

²⁴ Luca Scala em fa notar que els sardismes de l'alguerès es resisteixen més a la pressió fonètica autòctona (*bodina* [bu'ðina] 'plugim', *puroda* [pu'raða] 'panxa', *éligue* ['eliye] o ['eriye] i no pas *[burina], *[pu'rara] i *['eriya]) que no els castellanismes (*cuidado* [kuri'arul], *palàcio* [pa'rasju], *quarto* ['kwaltu], *monesillo* (< *monaguillo*) [muna'ziɫu]), la qual cosa confirma que en la ment dels parlants aquests no siguin considerats barbarismes. Tanmateix, caldria analitzar si al darrere hi ha motivacions de tipus cronològic sobre la base de la documentació.

²⁵ Cf. sasserès *ridiscì* (o *ririscì*) [ri'ʃi].

²⁶ Per a més detalls sobre el lèxic alguerès, veg. el § 3.5.

²⁷ En ser lexicalitzat com a substantiu potser caldria una grafia aglutinada *comse-diu* (o *com-se-diu*).